

Andrzej Świątkowski

Droga sądowa w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych

---

Palestra 30/5-6(341-342), 19-32

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wieczystego użytkowania), jeżeli ten grunt stanowi działkę, na której znajdują się domy, o jakich jest mowa w art. 23 ust. 1 ustawy z 1985 r., oraz jeśli chodzi o grunty, które mają być w taki sposób zabudowane na podstawie posiadanego pozwolenia budowlanego.

ANDRZEJ ŚWIĄTKOWSKI

DROGA SĄDOWA W SPRAWACH Z ZAKRESU PRAWA PRACY I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Autor omawia pojęcie oraz charakter spraw ze stosunku pracy i z zakresu ubezpieczeń społecznych. Przedstawia organizację organów rozpoznających powyższe sprawy oraz omawia zasady postępowania przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych na podstawie ustawy z dnia 18.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

Uchwalenie przez Sejm PRL w dniu 18.IV.1985 r. ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych¹ spowodowało kolejną już w okresie 40-lecia Polski Ludowej reformę rozpoznawania spornych spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

Nie można powiedzieć — mimo iż, być może, sugeruje to tytuł artykułu — że dopiero ustawa z dn. 18.IV.1985 r. otworzyła drogę sądową do rozpoznania spornych spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Możliwości przekazania tych spraw na drogę postępowania sądowego istniały także pod rządami przepisów wydanych w latach 1934² (obowiązujących do 1950 r.), 1950,³ 1954,⁴ 1960⁵ (sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych), 1974⁶ i 1980.⁷ Z powyższego

¹ Dz. U. Nr 20, poz. 85. Ustawę tę, a także ustawę z dn. 18.IV.1985 r. o zmianie ustawy-Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 20, poz. 86) omawia L. Brzozowski: Zmiany w przepisach o rozstrzyganiu sporów z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, „Służba Pracownicza”, nr 6, 1985, s. 3 i nast.

² Rozp. Prezydenta RP-Prawo o sądach pracy, Dz. U. z 1934 r. Nr 95, poz. 854 z późn. zmianami.

³ Ustawa z dn. 20.VII.1950 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych — Dz. U. Nr 38, poz. 347; dekret z dn. 26.X.1950 r. o przekazaniu sądom powszechnym spraw z zakresu sądownictwa pracy — Dz. U. Nr 49, poz. 446.

⁴ Dekret z dn. 24.II.1954 r. o zakładowych komisjach rozjemczych — Dz. U. Nr 10, poz. 35; rozporządzenie RM z dn. 24.IV.1954 r. w sprawie składu, sposobu powoływania i funkcjonowania komisji rozjemczych i komisji rozjemczych przy terenowych organach związków zawodowych oraz trybu postępowania odwoławczego — Dz. U. Nr 18, poz. 68.

⁵ Uchwała RM i CRZZ z dn. 27.IV.1960 r. w sprawie organizacji zasad i trybu działania rad nadzorczych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i jego oddziałów — M.P. Nr 58, poz. 272; rozporządzenie RM z dn. 27.IV.1960 r. w sprawie postępowania w zakresie odwołań od rad nadzorczych oddziałów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych — Dz. U. Nr 28, poz. 158.

⁶ Ustawa o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych z dn. 24.X.1974 — Dz. U. Nr 39, poz. 231 ze zm. Zob. komentarz do tej ustawy F. Ruska i A. Zielińskiego, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1977.

⁷ Ustawa o Naczelnym Sądzie Administracyjnym oraz o zmianie ustawy-Kodeks postępo-

przedstawienia dat wynika, że system rozstrzygania sporów z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych przechodził liczne i częste zmiany w Polsce Ludowej. Powodowane były one chęcią pogodzenia dyrektywy, która zmierzała do rozszerzenia zakresu wpływu instytucji reprezentujących interesy stron stosunku pracy (pracowników i podmiotów zatrudniających) oraz organizacji społecznych (związków zawodowych) w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych na likwidację spornych spraw, z zasadą sądowego wymiaru sprawiedliwości.

Konstytucyjna zasada sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy była dotychczas (z wyjątkiem pierwszego dziesięciolecia, kiedy działały sądy pracy jako sądy szczególne, włączone w 1950 r. w system sądów powszechnych, a potem po powołaniu w 1980 r. Naczelnego Sądu Administracyjnego i przekazaniu mu do rozpoznania — na zasadzie wyraźnego upoważnienia ustawowego⁸ — spraw z zakresu zatrudnienia i socjalne) tylko częściowo zrealizowana. W I instancji wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawowały organy społeczne lub organy quasi-sądowe.⁹ W ostatniej dekadzie, pod rządem obowiązywania kodeksu pracy, sprawy o roszczenia pracowników ze stosunku pracy i ubezpieczenia społecznego były rozpoznawane przez okręgowe sądy pracy i ubezpieczeń społecznych zasadniczo w II instancji. W I instancji sporne sprawy były rozpoznawane przez komisje rozjemcze (zakładowe i terenowe), terenowe komisje odwoławcze do spraw pracy, rady nadzorcze oddziałów ZUS,¹⁰ kolejowe bądź wojskowe organy emerytalne oraz organy emerytalne resortów spraw wewnętrznych i sprawiedliwości.

Spory zaś o interesy z zakresu prawa pracy podlegają rozpoznaniu przez organy mediacyjno-arbitrażowe (kolegia arbitrażu społecznego), powiązane z organami wymiaru sprawiedliwości.¹¹

Wymieniam te organy, a także Naczelny Sąd Administracyjny po to, aby podkreślić, że ustawa z dn. 18.IV.1985 r. nie wyprowadziła żadnych zmian w trybie rozpoznawania sporów zbiorowych pracy oraz spraw z zakresu zatrudnienia i socjalnych, mimo iż sprawy te mają również charakter spraw z zakresu prawa pracy. Dlatego zarzut, jaki może być zasadnie podniesiony wobec nowej ustawy, dotyczy rozbieżności pomiędzy jej tytułem a zakresem regulacji. Zakres ten został zresztą jednoznacznie sprecyzowany w powołanej ustawie.

W art. 4 ustawy z dn. 18.IV.1985 r., nowelizującym dział XII k.p., sprawy z zakresu prawa pracy zostały określone jako spory o roszczenia ze stosunku pracy. Dalszego uszczegółowienia spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych dokonała kolejna ustawa (uchwalona, podobnie jak poprzednia, również w dn. 18.IV.1985 r.) o zmianie ustawy-Kodeks postępowania cywilnego.¹²

wania administracyjnego, Dz. U. Nr 9, poz. 26. Zob. A. Świątkowski: Zakres kognicji Naczelnego Sądu Administracyjnego w sprawach zatrudnienia i socjalnych, „Krakowskie Studia Prawnicze”, t. XVII, 1984, s. 151 i nast.

⁸ Zob. uchwałę połączonych Izb: Cywilnej i Administracyjnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z dn. 1.III.1983 r. III AZP 11/82 z krytycznymi głosami: E. i J. Lętowskich, OSPiKA, z. 1, 1984 poz. 1; T. Wosia, T. Zielińskiego, PIP, z. 4, 1984; A. Świątkowskiego, OSPiKA, z. 7-8, 1984, poz. 144.

⁹ Zob.: J. Broł, J. Pachó: Prawo pracy w praktyce komisji rozjemczych i odwoławczych do spraw pracy, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1979; M. Rafacz-Krzyżanowska: Rozstrzyganie sporów pracowników o roszczenia ze stosunku pracy, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1980.

¹⁰ Zob. K. Kolasiński: Rozstrzyganie sporów o świadczenia z ubezpieczenia społecznego, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1978.

¹¹ Zob. A. Świątkowski: Kompetencje związków zawodowych w sporach zbiorowych pracy (w:) Kompetencje związków zawodowych, red. A. Świątkowski, PWN, Warszawa-Kraków 1984, s. 329 i nast.

¹² Dz. U. Nr 20, poz. 86. Tryb dochodzenia roszczeń ze spółdzielczej umowy o pracę omawia M. Gersdorf-Giaro, PIZS z. 2, 1986, s. 62 i n.

W ustawie tej wyraźnie zdefiniowano sprawy z zakresu prawa pracy i sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Przez sprawy z zakresu prawa pracy ustawa z dn. 18.IV.1985 r. o zmianie ustawy-k.p.c. rozumie sprawy:

- 1) o roszczenia ze stosunku pracy lub z nim związane,
- 2) o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy,
- 3) o odszkodowanie dochodzone od zakładu pracy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Sprawami o roszczenia ze stosunku pracy są sprawy o roszczenia o dopełnienie zobowiązań wynikających z tego stosunku oraz stosunków prawnych z nimi powiązanych, ciężących na obydwu stronach tego stosunku (pracowniku i zakładzie pracy), jak również sprawy o roszczenia o ustalenie uprawnień przysługujących stronom stosunku pracy. Z powyższego stwierdzenia wynika, że nowe przepisy — w odróżnieniu od norm poprzednio obowiązujących — uznają za sprawę z zakresu prawa pracy również sprawę o roszczenia zakładu pracy przeciwko pracownikowi.

Otworzenie postępowania przez sądami pracy dla roszczeń zakładu pracy przeciwko pracownikowi zostało zaznaczone w znowelizowanym tytule działu XII kodeksu pracy. W noweli wprowadzonej ustawą z dn. 18.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych pominięto mianowicie w dziale XII k.p. dotychczasowe określenie, że w trybie przewidzianym przepisami k.p.c. o postępowaniu odrębnym rozpatruje się sprawy o roszczenia pracowników, i dział ten został opatrzony tytułem: „Rozpoznawanie sporów o roszczenia ze stosunku pracy”.

Proceduralną konsekwencją rozszerzenia zakresu spraw z prawa pracy na sprawy z powództwa zakładu pracy przeciwko pracownikowi jest nowelizacja przepisu o kosztach postępowania. Ustawa z dn. 18.IV.1985 r., nowelizująca przepisy działu XII k.p., utrzymuje poprzednią zasadę, według której postępowanie w sprawach o roszczenia pracownika ze stosunku pracy jest wolne od opłat sądowych. Ogranicza ona jednak zastosowanie tej zasady tylko do spraw, w których z roszczeniem występuje pracownik. A zatem również i obecnie w ramach spraw z zakresu prawa pracy ustawa z dn. 18.IV.1985 r. wyodrębnia roszczenia ze stosunku pracy podlegające rozpoznaniu przez sądy pracy, a wśród tych spraw węższą kategorię spraw, w których z roszczeniem przeciwko zakładowi pracy występuje pracownik. Są to roszczenia pracownika ze stosunku pracy.¹⁸ Wydatki związane z czynnościami podejmowanymi przy rozpoznawaniu tej wąskiej kategorii spraw ponosi tymczasowo Skarb Państwa. Sąd pracy w orzeczeniu kończącym sprawę obowiązuje jest rozstrzygnąć, kto ponosi te wydatki, stosując odpowiednio przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Obciążenie pracownika tymi wydatkami może nastąpić w wypadkach szczególnie uzasadnionych.

Sposób definiowania spraw z zakresu prawa pracy sprawia, że — poza sprawami wymienionymi w art. 262 § 2 k.p., które nie podlegają właściwości sądów pracy, mimo iż mają charakter roszczeń ze stosunku pracy lub są z nimi związane — cechy tych spraw mają sprawy poprzednio podlegające rozpoznaniu przez komisje rozjemcze i odwoławcze do spraw pracy.

---

¹⁸ Spory te pod rządem poprzednich przepisów przedstawione zostały w pracach: A. Zielińskiego: Ochrona roszczeń pracowników w sądowym postępowaniu cywilnym, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1969; A. Patulskiego: Spory ze stosunków pracy a inne rodzaje sporów, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1984 (Praca ta zawiera Aneks, w którym przedstawiono

Ustawa z dn. 18.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych wymienia niektóre rodzaje tych spraw przy okazji regulowania terminów przedawnienia do wystąpienia ze stosownym roszczeniem o: uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne (przez odwołanie się od wypowiedzenia umowy o pracę złożone w ciągu 7 dni od dnia doręczenia pisma wypowiedzającego umowę o pracę), przywrócenie do pracy lub odszkodowanie (w ciągu 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o rozwiązaniu umowy o pracę bez wypowiedzenia lub od dnia wygaśnięcia umowy o pracę), nawiązanie umowy o pracę (w ciągu 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o odmowie przyjęcia do pracy).

W pozostałych sprawach z zakresu prawa pracy przepisy nie ustanawiają specjalnych terminów przedawnienia do wniesienia roszczeń. Dlatego w każdym innym wypadku — poza wymienionymi — pracownik ma prawo wystąpić z roszczeniem przeciwko zakładowi pracy w granicach terminów przedawnienia uregulowanych w art. 291 § 1 k.p., jeżeli sprawa ma charakter sprawy ze stosunku pracy lub jest związana z tym stosunkiem. To ostatnie zastrzeżenie, wprowadzone znowelizowanym przepisem art. 476 § 1 k.p.c., jest istotnym *novum* w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy.

Definiując szeroko pojęcie sprawy ze stosunku pracy ustawodawca przeciął toczone od lat w piśmiennictwie prawa pracy spory o charakter sporów na tle ocen i opinii pracowniczych,¹⁴ nakładania kar porządkowych.¹⁵ W świetle rozwiązania przyjętego w art. 476 § 1 k.p.c. wszystkie spory o roszczenia ze stosunku pracy, a więc — jak przyjmuje się w literaturze¹⁶ — spory dotyczące treści stosunku pracy, mają obecnie charakter spraw z zakresu prawa pracy i są rozpoznawane przez sądy pracy.

Nieostry zakres znaczeniowy zwrotu „sprawy związane z roszczeniami ze stosunku pracy” przysporzy trudności przy wykładni art. 476 § 1 pkt 1 k.p.c. Sformułowanie „sprawy związane” w języku polskim jest używane na oznaczenie spraw łączących się i zbliżonych¹⁷ do roszczeń ze stosunku pracy. Sprawami takimi są np. sprawy o roszczenia w związku z ochroną dóbr osobistych pracownika, sprawy o wynagrodzenie za pracowniczy projekt wynalazczy, o zwrot wydatków związanych z korzystaniem przez pracownika przy świadczeniu pracy z własnych narzędzi pracy, sprawy powstałe na tle szkód za utracone przedmioty wniesione przez pracownika w związku ze świadczeniem pracy.¹⁸

Niewątpliwie związane są z roszczeniami ze stosunku pracy sprawy powstałe na tle uprawnień pracownika do zajmowania mieszkania funkcyjnego, pomieszczenia w hotelach pracowniczych oraz prawa do korzystania z kwater prywatnych. Ze względu na wyraźne wyłączenie z kompetencji sądów pracy sporów dotyczących mieszkań funkcyjnych i pomieszczeń w hotelach pracowniczych, jedynie sporne sprawy dotyczące uprawnień do kwatery prywatnej i zachowania pracownika po

---

zmiany wprowadzone ustawami z dn. 18.IV.1985 r.); A. Zabski: Pojęcie sprawy z zakresu prawa pracy na tle prawa spółdzielczego, PiZS z. 2, 1986, s. 55 i n.

¹⁴ Zob.: J. Jończyk: Spory ze stosunku pracy, Warszawa 1965, s. 141; M. Piekarski: Opinia o pracy, PUG, nr 2, 1975, s. 35; K. Janiszewski: Roszczenia w związku z opiniami pracowniczymi w świetle kodeksu, PiZS, z. 7, 1975, s. 4; J. Piątkowski: Opinia o pracy w polskim prawie pracy, UMK, Toruń 1984, s. 93 i nast.

¹⁵ Zob. W. Masewicz: Środki dyscyplinujące pracownika, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1981, s. 187 i nast.

¹⁶ Zob. A. Patulski: op. cit., s. 8 i nast., 113.

¹⁷ Zob. Mały Słownik Języka Polskiego, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Lempicka, PWN, Warszawa 1968, s. 1023.

¹⁸ Zob. bliżej A. Patulski: op. cit., s. 59 i nast. Autor ten określa te sprawy jako sprawy powstałe na tle „pokrewnych stosunków prawnych”.

pracy w takiej kwaterze mogą być rozpatrywane przez sądy pracy w razie podania ich rozstrzygnięciu przez te sądy.¹⁹

Związek wymienionych spraw z roszczeniami pracownika ze stosunku pracy ma, jak przyjmuje się w piśmiennictwie,²⁰ charakter genetyczny lub funkcjonalny. W razie związku genetycznego stosunek pracy stanowi podłoże sporu cywilnoprawnego. Typowym przykładem jest tu sprawa o ochronę dóbr osobistych na podstawie art. 23 i 24 k.c. Przydanie tej sprawie przymiotu sprawy związanej z roszczeniem ze stosunku pracy (np. o sprostowanie nieprawdziwej opinii i wynagrodzenie szkody wywołane jej wydaniem) umożliwi pracownikowi wykorzystanie dogodności i przywilejów wpływających z prowadzenia sprawy w trybie odrębnego postępowania.²¹ Z drugiej jednak strony nadanie sprawie o ochronę czci charakteru sprawy z zakresu prawa pracy sprawia, że zostaje ona wyłączona z właściwości sądu wojewódzkiego, kompetentnego do rozpoznania w I instancji spraw o prawa niemajątkowe (art. 17 pkt 1 k.p.c.), i poddana rozstrzygnięciu przez sąd pracy w sądzie rejonowym.

Powyższa zmiana oznaczać może osłabienie gwarancji prawnej w zakresie zapewnienia fachowości przy rozpoznawaniu spraw cywilnoprawnych związanych ze sporami ze stosunku pracy, zwłaszcza jeśli się weźmie pod uwagę, że sprawy z zakresu prawa pracy są rozpoznawane przez sędziów „szczególnie obeznanymi z problematyką spraw pracowniczych”, a nie cywilnoprawnych lub wynalazczych itp.

Dlatego wydaje się, że pomimo podstaw prawnych do rozszerzonej wykładni pojęcia „sprawa z zakresu prawa pracy”, spory powstałe w związku z ochroną dóbr osobistych pracownika i wynalazków pracowniczych nie powinny być uznane za sprawy z zakresu prawa pracy i że nie będą one przekazywane przez sądy cywilne do rozpoznania sądom pracy.²²

Natomiast charakter spraw związanych z roszczeniami ze stosunku pracy utrzymują sprawy na tle zachowania się pracownika w kwaterze prywatnej wynajętej przez zakład pracy, jak również spory odszkodowawcze z tytułu zniszczenia narzędzi i innych przedmiotów będących osobistą własnością pracownika, wniesionych przez niego do zakładu pracy w związku ze świadczeniem pracy.²³

Charakter spraw ze stosunku pracy mają także spory o roszczenia z innych stosunków prawnych, zwłaszcza regulowanych przepisami prawa cywilnego (umowa agencyjna, umowa o pracę nakładczą). W zakresie unormowania przepisami prawa pracy mają zastosowanie do tych stosunków cywilnoprawnych normy prawa pracy. Osoby świadczące pracę na podstawie tych umów (członek rolniczej spółdzielni produkcyjnej, osoba świadcząca pracę nakładczą, członkowie rodzin tych osób i ich spadkobiercy, jak również członkowie rodziny i spadkobiercy pracowników) są uważani za pracowników w rozumieniu przepisów o rozpozna-

¹⁹ Zob.: uchwałę SN z dn. 17.VII.1975 r. I PZP 9/75 z glosą A. Świątkowskiego, PIZS, z. 2, 1977, s. 73 i nast., wyrok SN z dn. 14.XI.1979 r. I PRN 137/79, OSNCP, nr 6, 1980, poz. 120.

²⁰ A. Patulski: op. cit., s. 89, 93, 96-97, 102, 112.

²¹ Zob. J. Piątkowski: op. cit., s. 120 i nast. Por. też J. A. Piszczyk: Cywilnoprawna ochrona godności pracowniczej, UMK, Toruń 1981, s. 201 i nast.

²² Podlegać będą rozpoznaniu przed sądami wojewódzkimi w postępowaniu zwykłym, a nie w odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, uregulowanym w dziale III k.p.c., znówelizowanym ustawą z dn. 18.IV.1985 r. o zmianie ustawy-k.p.c. Por. w okresie przed 1.VII.1985 r. uwagi zamieszczone w artykule A. i B. Patulskich: Właściwość rzeczowa w sporach pracowniczych, NP, nr 9, 1979, s. 28 i nast.

²³ Zob. pod rządą poprzednio obowiązujących przepisów: E. Muszalski: Odpowiedzialność zakładu pracy za rzeczy pracownika, RPiE, z. 1, 1960, s. 74; G. Bieniek: Odpowiedzialność zakładu pracy za rzeczy pracownika, PIZS, z. 12, 1970, s. 56 i nast.

waniu sporów z zakresu prawa pracy. Dlatego na podstawie obecnie obowiązujących przepisów nie ma wątpliwości co do charakteru sporów o roszczenia spadkobierców pracownika ze stosunku pracy na tle roszczenia o wypłatę odprawy pośmiertnej²⁴ lub ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop wypoczynkowy albo za inne należne, a nie zrealizowane przez pracownika świadczenia pieniężne (np. zaległe wynagrodzenie). Roszczenia te mają charakter roszczeń z zakresu prawa pracy i podlegają rozpoznaniu przez sądy pracy w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy.

Sprawami z zakresu ubezpieczeń społecznych są sprawy, od których wniesiono odwołanie od decyzji organów rentowych, dotyczących:

- 1) ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia rodzinnego,
- 2) emerytur i rent,
- 3) świadczeń z funduszu alimentacyjnego,
- 4) innych świadczeń w sprawach należących do właściwości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych,
- 5) odszkodowań przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową albo służbą w Milicji Obywatelskiej lub Służbie Więziennej.

Przez sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych ustawa z dn. 18.IV.1985 r. o zmianie ustawy-k.p.c. rozumie także sprawy wszczęte na skutek niewydania przez organ rentowy decyzji we właściwym terminie. Po raz pierwszy zatem sprawa wywołana milczeniem organu administracji państwowej, władnej do podjęcia decyzji w sprawach świadczeń z zabezpieczenia społecznego, nabrała w świetle nowych rozwiązań prawnych charakteru sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych i została poddana kontroli sądu wojewódzkiego — sądu pracy i ubezpieczeń społecznych.

W odróżnieniu od spraw z zakresu prawa pracy, z powództwem w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych może wystąpić tylko jedna strona stosunku ubezpieczenia społecznego: ubezpieczony lub inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja. Z roszczeniem w sprawie z ubezpieczenia społecznego nie może zatem wystąpić przeciwko ubezpieczonemu organ rentowy, choćby nawet dochodził zwrotu nienależnego świadczenia ubezpieczeniowego. Postępowanie z powództwa organu rentowego przeciwko ubezpieczonemu jest rozpoznawane przed sądem powszechnym.

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych występują, poza stronami, także osoby zainteresowane. Są to osoby, których prawa lub obowiązki uzależnione są od rozstrzygnięcia sprawy. Osoby te zawsze uczestniczą w postępowaniu przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych.

Ubezpieczonemu przysługuje prawo pozwania przed sąd pracy i ubezpieczeń społecznych wszystkich organów rentowych, kompetentnych do wydania decyzji w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, a więc oddziałów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Biura Rent Zagranicznych ZUS-u, kolejowych jednostek organizacyjnych, wojskowych organów emerytalnych oraz organów emerytalnych resortów spraw wewnętrznych i sprawiedliwości.

Poważną zaletą formy rozpoznawania sporów z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, przeprowadzonej na podstawie ustawy z dn. 18.IV.1985 r.

²⁴ Zob. na tle przepisów obowiązujących przed dn. 1.VII.1985 r.: Z. Gołębiowski: Odprawa pośmiertna, *Paestra*, nr 1, 1975, s. 87 i nast.; K. Rączka: Odprawa pośmiertna, „Z Problematyki Prawa Pracy i Polityki Socjalnej”, t. 2, Katowice 1979, s. 134 i nast.; T. Zieliński: Nowy model rozstrzygnięcia sporów pracy, ubezpieczeń społecznych, *PIP* nr 2, 1986, s. 51.

a zapoczątkowanej z dniem 1.VII.1985 r., jest ujednoczenie postępowania w sprawach o roszczenia ze stosunku pracy i w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Ujednoczenia postępowania dokonano przez poddanie tych spraw rozstrzygnięciu organów wymiaru sprawiedliwości, sądów pracy oraz sądów pracy i ubezpieczeń społecznych, a także przez umożliwienie wyjaśnienia spornych spraw na podstawie przepisów działu III k.p.c., normującego postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

Obecna reforma rozpoznawania spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych opiera się zatem na zasadzie jednolitości organów powołanych do rozpoznawania tych spraw i na zasadzie odrębności postępowania przy ich rozstrzygnięciu.²⁵

Jednolitość polega na poddaniu wszystkich spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych sądom pracy oraz sądom pracy i ubezpieczeń społecznych lub — w zależności od struktury organizacyjnej w sądach wojewódzkich — sądom pracy oraz sądom ubezpieczeń społecznych. Sądy te zostały wkomponowane w strukturę organizacyjną sądów powszechnych. Są one jednostkami organizacyjnymi odpowiednich sądów: sądy pracy jednostkami sądów rejonowych, a sądy pracy i ubezpieczeń społecznych jednostkami sądów wojewódzkich. Wbrew pozorom nie mamy, wskutek reformy rozpoznawania spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, do czynienia ani z odrębnymi pod względem organizacyjnym sądami pracy, ani też sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych nie są — jak się niekiedy uważa — sądami w sądach (rejonowych i wojewódzkich). Usytuowane zostały jako odrębne wydziały: pracy (sąd pracy) — w sądach rejonowych oraz pracy, ubezpieczeń społecznych — w sądach wojewódzkich.²⁶

Nie można jednakże pominąć merytorycznej odrębności tych wydziałów od innych jednostek organizacyjnych sądów powszechnych. Sprawia ona, że przepisy nakazują obsadzanie stanowisk sędziowskich i ławniczych w sądach pracy oraz w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych z uwzględnieniem kwalifikacji teoretycznych i praktycznego przygotowania. Do orzekania w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych powinno się — w myśl rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17.VI.1985 r. w sprawie wyznaczania sędziów i ławników do orzekania w sądach pracy oraz w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych,²⁷ wydanego na podstawie prawa o ustroju sądów powszechnych, nowelizowanego ustawą z dnia 17.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych — wyznaczyć sędziów szczególnie obeznanych z problematyką prawa pracy (sądy rejonowe) oraz problematykę prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, celami ubezpieczenia społecznego i potrzebami ubezpieczonych (sądy wojewódzkie).

Specjalizację sędziów, ułatwiającą fachowe rozpoznawanie spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, zapewniają: długoletnie (na okres 4 lat) wyznaczenie do wydziałów: pracy oraz pracy i ubezpieczeń społecznych osób

²⁵ O zasadach postępowania w sprawach ze stosunku pracy przed dniem 1.VII.1985 r. pisali między innymi: A. Zieliński: op. cit., s. 96 i nast.; M. Rafacz-Krzyżanowska: op. cit., s. 112 i nast.; B. Błachowska: Naczelne zasady postępowania przed organami rozstrzygającymi spory o roszczenia pracowników ze stosunku pracy, PiZS, z. 3, 1979, s. 21 i nast.

²⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 10.VI.1985 r. w sprawie utworzenia sądów pracy i ubezpieczeń społecznych (wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych) w sądach wojewódzkich i sądów pracy (wydziałów pracy) w sądach rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości, Dz. U. Nr 28, poz. 121.

²⁷ Dz. U. Nr 28, poz. 124.

spośród sędziów danego sądu (rejonowego lub wojewódzkiego), po zasięgnięciu opinii sędziego sprawującego kierownictwo sądu pracy i ubezpieczeń społecznych (wiceprezesa sądu wojewódzkiego), zakaz powierzania orzecznictwa w tych sprawach innym sędziom oraz deklaracja monopolu sędziów zatrudnionych w sądach pracy, sądach pracy i ubezpieczeń społecznych na orzekanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Obowiązujące przepisy nie stoją na przeszkodzie zmianom w zakresie orzekania między sędziami sądu wojewódzkiego wyznaczonymi do orzekania w sprawach z zakresu prawa pracy albo w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Natomiast nie ma w zasadzie możliwości powierzenia sędziemu orzekającemu w sądzie pracy lub sądzie pracy i ubezpieczeń społecznych spraw cywilnych albo karnych. Zasada powyższa działa również w odwrotnym kierunku. Piszę „w zasadzie”, ponieważ ze względu na rozmiar obowiązków wynikający z liczby spraw wpływających do sądu sędziom wyznaczonym do orzekania w sądach pracy oraz sądach pracy i ubezpieczeń społecznych można powierzyć orzekanie także w innych jednostkach organizacyjnych sądu. Dopuszczalne jest również powierzenie orzekania w sądach pracy oraz w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych sędziom zatrudnionym w innych wydziałach danego sądu rejonowego lub wojewódzkiego, jeżeli sędziowie wyznaczeni do orzekania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie mogą wypełniać nałożonych zadań z powodu przeszkód, które nie dają się usunąć.

Przepisy o wyznaczaniu sędziów oraz o zastępowaniu sędziów w sądach pracy oraz w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych sędziami cywilnymi lub karnymi, jak również o dopuszczalności powierzania sędziom sądów pracy i ubezpieczeń społecznych sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych albo karnych mają odpowiednio zastosowanie do ławników wyznaczonych do orzekania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych w sądach rejonowych i wojewódzkich.

Instytucjonalną gwarancją stabilizacji sędziów wyznaczonych do orzekania w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych jest — poza wymienioną wyżej opinią kierownika jednostki organizacyjnej w sądzie wojewódzkim i oznaczoną karencją — obowiązek poinformowania Ministra Sprawiedliwości o cofnięciu dokonanego wyznaczenia sędziego lub ławnika do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych. Obowiązek powyższy obciąża kolegium administracyjne sądu wojewódzkiego, tj. organ, który dokonał powyższego wyznaczenia. W przepisie tym zapisana jest kolejna gwarancja utrzymania fachowości w rozstrzyganiu spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Wszelkie decyzje o wyznaczeniu lub cofnięciu wyznaczenia do orzekania w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych leżą bowiem poza zakresem kompetencji prezesa i wiceprezesów sądu, administrujących bieżącymi sprawami sądu wojewódzkiego.

Przekazanie sprawy z zakresu prawa i ubezpieczeń społecznych nie jest uzależnione od wyczerpania możliwości polubownego załatwienia sporu. Mimo iż w sprawach o roszczenia pracownika ze stosunku pracy, a więc tylko w niektórych sprawach z zakresu prawa pracy, nowe przepisy umożliwiają, w celu polubownego załatwienia sporu, skierowanie sprawy na drogę postępowania pojednawczego w zakładzie pracy albo przy sądzie pracy, które może zakończyć się ugodą,²⁸ to jednak należy podkreślić, że nowe przepisy o rozpoznawaniu przez sądy spraw

²⁸ Na temat ugody w sprawach pracowników o roszczenia ze stosunku pracy przed dn. 1.VII.1985 r. — zob. B. Bła ch o w s k a: Ugodowe załatwianie sporów przed komisjami rozjemczymi i odwoławczymi oraz okręgowymi sądami pracy, PIZS, z. 10—11, 1981, s. 23 i nast.

z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie ustawy-k.p.c. nie uzależniają w żadnej mierze dopuszczalności drogi sądowej w niektórych sprawach z zakresu prawa pracy od wyczerpania postępowania pojednawczego. Dlatego w świetle obowiązujących przepisów skierowanie sprawy na drogę postępowania sądowego jest możliwe wskutek wniesienia powództwa przez pracownika bezpośrednio do sądu, przekazania sprawy sądowi pracy przez komisję pojednawczą w razie nie zawarcia ugody lub upływu czasu (14 lub 30 dni, w zależności od rodzaju spornej sprawy) przewidzianego na postępowanie pojednawcze albo wreszcie wskutek uznania przez sąd pracy — na wniosek pracownika — ugody za bezskuteczną.

Żądać uznania ugody za bezskuteczną może ten pracownik, który uważa, że ugoda narusza jego słuszny interes (art. 256 k.p.), jak również — na zasadach ogólnych sformułowań w art. 918 k.c. — pracownik będący pod wpływem błędu co do stanu faktycznego, który według treści ugody obie strony uważały za niewątpliwy, a spór lub niepewność nie powstałyby, gdyby w chwili zawarcia ugody strony wiedziały o prawdziwym stanie rzeczy.

Ugoda polega na czynieniu wzajemnych ustępstw przez strony w zakresie stosunku pracy. Ustępstwa sprowadzają się do umniejszania i jednoczesnego zwiększania uprawnień każdej ze stron. Dlatego ustawa z dn. 17.IV.1985 r. wyłącza zawarcie ugody w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, albowiem charakter norm prawa ubezpieczeń społecznych (przepisy bezwzględnie obowiązujące) oraz złożony (trójstronny) charakter prawny stosunku ubezpieczenia społecznego uniemożliwia organowi rentowemu i ubezpieczonemu dokonanie jakichkolwiek zmian w stosunku ubezpieczenia społecznego.²⁹

Ważna (tzn. zgodna z prawem, z zasadami współzycia społecznego i nie uznane za bezskuteczną wskutek kolizji ze słusznym interesem pracownika) ugoda podlega wykonaniu w trybie przepisów k.p.c. po stwierdzeniu przez sąd pracy jej wykonalności.

Komisja pojednawcza jest społecznym organem konceyliacyjnym. W zakładach pracy jest ona powoływana przez organy reprezentujące interesy zbiorowości pracowniczej (radę pracowniczą i organizację związkową albo — jeżeli te organy nie funkcjonują — przez załogę). W sądach natomiast komisję pojednawczą do rozpatrzenia sporów o roszczenia a) pracowników ze stosunku pracy w zakładach pracy zatrudniających mniej niż 50 pracowników, w których nie działają zakładowe komisje pojednawcze, b) pracowników zatrudnionych w nieuspołecznionych zakładach pracy, a także c) pracowników zajmujących stanowiska: kierownika zakładu pracy lub jego zastępcy, głównego księgowego, radcy prawnego i kierownika jednostki organizacyjnej do spraw osobowych, zatrudnienia i płac — powołuje prezes sądu rejonowego, w skład którego wchodzi sąd pracy. Powołania członków komisji pojednawczej dokonuje się spośród ławników wyznaczonych do orzekania w sądzie pracy. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 17.VI.1985 r. w sprawie komisji pojednawczych przy sądach pracy³⁰ dopuszcza możliwość fachowego zastępstwa interesów stron będących w sporze przez radcę prawnego lub

²⁹ Zdaniem J. Jończyka (Prawo pracy, PWN, Warszawa 1984, s. 565) w postępowaniu sądowym mającym na celu rozstrzygnięcie sporu między pracownikiem a zakładem pracy nie można operować pojęciem ugody w znaczeniu nadanym tej instytucji prawnej przez k.c. Ugoda w tych sprawach nie może bowiem polegać „na czynieniu sobie ustępstw z uprawnień, które wynikają z bezwzględnych przepisów prawa pracy i zasad współzycia społecznego”. Zamiast pojęcia „ugoda” J. Jończyk używa terminu „kompromis”. Znacznie wcześniej analogiczne zastrzeżenia wobec ugody podnosił Cz. Jackowiak: Postępowanie pojednawcze w sporach ze stosunku pracy, PIP, nr 4, 1966, s. 607.

³⁰ Dz. U. Nr 28, poz. 123.

adwokata, upoważnionych do reprezentowania interesów zakładu pracy, oraz adwokata jako pełnomocnika pracownika.³¹ Oczywiście poza wymienionymi osobami pełnomocnikami stron mogą być także inne osoby wymienione w k.p.c.

Dopuszczenie adwokata do postępowania przed komisją pojednawczą przy sądzie pracy, zwłaszcza w charakterze pełnomocnika pracownika, należy traktować jako argument przemawiający za udziałem adwokata również w postępowaniu przed zakładową komisją pojednawczą. Pomimo różnicy w składzie liczbowym komisji (1 ławnik, 3 pracowników), wprowadzonej, jak się wydaje, z myślą o zrównaniu pod względem fachowości tych komisji, zachowują one, bez względu na to, czy działają w zakładach pracy czy przy sądach pracy, jednolity, społeczny charakter.

Jak już wcześniej podkreśliłem, istotną zaletą przekazania spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych na drogę sądową jest ujednoczenie pod względem proceduralnym postępowania w tych sprawach.

Znowelizowany ustawa z dn. 18.IV.1985 r. dział III k.p.c. zawiera przepisy, które charakteryzują się — w porównaniu z przepisami proceduralnymi stosowanymi powszechnie w sprawach cywilnych — między innymi następującymi cechami (wymieniam w moim przekonaniu najistotniejsze): nastawieniem na większą niż w innych sprawach aktywność sądu, mniejszym formalizmem przy rozpoznawaniu spraw z jednoczesną dbałością o interes społeczny, interesem pracownika, terminowym rozstrzygnięciem spraw.

Ponadprzeciętna aktywność sądu pracy i ubezpieczeń społecznych zaznaczona została wyraźnie w tych przepisach, które nakazują starannie przygotować sprawę w stopniu umożliwiającym jej rozstrzygnięcie na pierwszym posiedzeniu. Nowy regulamin czynności sądów wojewódzkich i rejonowych w sprawach cywilnych i karnych, wprowadzony rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dn. 10.VI.1985 r.,³² nakazuje sędziemu przeprowadzającemu wstępne badanie sprawy podjęcie niezbędnych czynności wyjaśniających dla usunięcia braków formalnych pism procesowych, wyjaśnienia stanowisk stron, ustalenia spornych okoliczności, wyświetlenia, jakie dowody powinny być przeprowadzone, oraz wyjaśnienia innych okoliczności mających znaczenie dla prawidłowego i szybkiego rozstrzygnięcia sprawy.³³ W trakcie wstępnego badania sprawy sędzia jest obowiązany odbierać od stron oświadczenia do protokołu. W uzasadnionych wypadkach, kiedy niezbędne jest uzupełnienie pisma procesowego, a pracownik lub ubezpieczony działa bez adwokata, sędzia zarządza sporządzenie odpisu pisma procesowego przez sekretariat sądu.

Dopuszczalne jest również uzupełnienie formalnych braków pism procesowych (pozwu o roszczenia pracownika z zakresu prawa pracy i odwołania w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych) na rozprawie.

Dopuszczalne jest także wnoszenie pism wszczynających sprawę do sądu z zachowaniem zasady właściwości ogólnej lub przemiennej.

O formach wniesienia sprawy do sądu pracy pisałem wcześniej, charakteryzując postępowanie pojednawcze.

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przepisy dopuszczają możliwość

---

³¹ Aktualne są w zasadzie wywody zawarte w książce Z. Krzemińskiego: Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1971. Por. również W. Bober: Pełnomocnik w sporze pracowniczym, NP, nr 1, 1976, s. 40 i nast.

³² Dz. U. Nr 28, poz. 122.

³³ Zob. na tle poprzedniego stanu prawnego M. Piekarski: Postępowanie wyjaśniające i dowodowe w sprawach o roszczenia pracownicze, Palestra, nr 7, 1978, s. 12 i nast.

wniesienia odwołania na piśmie za pośrednictwem organu rentowego lub do protokołu w sądzie właściwym do rozpoznania sprawy lub w sądzie właściwym dla miejsca zamieszkania powoda.

Nie jest dopuszczalne odrzucenie pozwu lub odwołania, chyba że stosowne pismo procesowe wniesione zostało po upływie terminu określonego ustawami z dn. 18.IV.1985 r. (14 lub 30 dni).

Odformalizowanie postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych zaznacza się głównie w toku postępowania dowodowego. Przepisy zezwalają na dokonywanie wezwań i doręczeń na rozprawę w sposób, który sąd uzna za najbardziej celowy, nawet z pominięciem sposobów przewidzianych przez przepisy ogólne. Wezwania i doręczenia dokonane w powyższy sposób wywołują skutki przewidziane w k.p.c., jeżeli nie ma wątpliwości, że doszły one do wiadomości adresata. W sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie stosuje się przepisów ograniczających dopuszczalność dowodu ze świadków i przesłuchania stron.

Rozpoznając sprawy z zakresu prawa pracy, sąd pracy może orzec ponad żądanie, jest również uprawniony z urzędu uwzględnić roszczenie alternatywne, jeżeli zgłoszone roszczenie będące jednym z możliwych okazało się nieuzasadnione (np. w razie wyboru pomiędzy roszczeniem o przywrócenie do pracy a roszczeniem o odszkodowanie³⁴). Uzasadnienie wyroku sporządza się na wniosek strony w razie zaskarżenia wyroku lub na żądanie Sądu Najwyższego rozpoznającego rewizję nadzwyczajną.

Wyroki sądu pracy zaopatrzone w rygor natychmiastowej wykonalności w granicach miesięcznego wynagrodzenia za pracę, a orzeczenia o bezskuteczności wypowiedzenia mogą być opatrzone klauzulą nakładającą na zakład pracy obowiązek zatrudnienia pracownika, któremu wypowiedziano umowę o pracę, do czasu prawnocnego rozpoznania sprawy.

Charakterystycznymi cechami postępowania rewizyjnego jest brak związania sądu wojewódzkiego, który orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, granicami wniosków i podstaw rewizyjnych. Dopuszczalne jest również przeprowadzenie przed tym sądem uzupełniającego postępowania dowodowego lub ponownienia dowodów przeprowadzonych przed sądem rejonowym, jeżeli przyczyni się to w sposób istotny do przyspieszenia postępowania. Opierając się na rezultatach tego postępowania dowodowego, sąd rewizyjny może dokonać nowych ustaleń. Przepisy k.p.c. wyraźnie uzależniają możliwość dokonania nowych ustaleń od przeprowadzenia w ograniczonym rozmiarze postępowania dowodowego. Z tego względu w sądzie rewizyjnym nie dopuszcza się powtórzenia w całości postępowania dowodowego przeprowadzonego uprzednio przez sąd rejonowy, i to nawet wtedy, gdy postępowanie takie uzasadniają nowe ustalenia, jak również nie jest możliwe dokonanie nowych ustaleń, odmiennych od ustaleń sądu rejonowego bez ponownego przeprowadzenia postępowania dowodowego. Sąd rewizyjny nie jest więc władny dokonywać nowych, odmiennych ustaleń aniżeli te, które zostały dokonane przez sąd rejonowy, jeśli byłyby one wyłącznie wynikiem innej oceny wiarygodności zeznań świadków lub stron.

Nie oznacza to jednak, że sądowi rewizyjnemu przysługują w sprawach z zakresu prawa pracy wyłącznie kompetencje kasacyjne. Zgodzić się należy z poglądem, że obowiązujący system odwoławczy wykazuje przewagę cech charakterys-

³⁴ Zob. uwagi na ten temat w świetle regulacji prawnej obowiązującej do dnia 1.VII.1985 r. autorstwa E. Warzochy: Dyspozycyjność w postępowaniu o roszczenia ze stosunku pracy, PiP, nr 7, 1978, s. 85 i nast.

tycznych dla apelacji.⁹⁵ Regułą bowiem w sądzie rewizyjnym, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, jest rozstrzygnięcie co do istoty sprawy, a wyjątkiem — poza wypadkami określonymi w art. 388 § 1 i 2 k.p.c. — uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi rejonowemu. Sąd rewizyjny uchyli zaskarżony wyrok tylko wtedy, gdy orzeczenie co do meritum wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub w znacznej części (art. 477⁶ § 1 k.p.c.).

Zasądzając na rzecz pracownika roszczenie, którego ten ostatni się domagał, sąd rewizyjny (wojewódzki) nadaje tytułowi egzekucyjnemu z urzędu klauzulę wykonalności w dniu ogłoszenia orzeczenia i wydaje go uprawnionemu.

Opisane zasady postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy mają zastosowanie do postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przed sądami wojewódzkimi. W postępowaniu przed sądami ubezpieczeń społecznych nie jest dopuszczalne zawarcie ugody, o czym wcześniej wspomniałem (art. 477¹² k.p.c.), jak również od orzeczeń tych sądów nie przysługują środki odwoławcze (art. 477⁸ § 1 k.p.c.). Korekta orzeczeń sądów wojewódzkich wydanych w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych może nastąpić jedynie w trybie nadzoru poza-instancyjnego, wskutek rewizji nadzwyczajnej wniesionej do Sądu Najwyższego przez Ministra Sprawiedliwości, Prokuratora Generalnego, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego lub Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych.⁹⁶ Odrębność spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych uzasadnia, jak sądzę, powrót do koncepcji, według której uprawnienie do założenia rewizji nadzwyczajnej przysługiwało także naczelnej reprezentacji ruchu zawodowego w Polsce.

Droga sądowa dla spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych została w pełni otwarta, jak już podkreśliłem wyżej, z dniem 1.VII.1985 r. Od tego dnia sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych zaczęły rozpoznawać na podstawie przepisów k.p.c. sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, wniesione do tych sądów po dniu 1.VII.1985 r.

Organy wymiaru sprawiedliwości przejęły z dniem 1.VII.1985 r. sprawy z zakresu prawa pracy o roszczenia pracowników ze stosunku pracy, rozpoznawane dotychczas przez komisje rozjemcze i komisje odwoławcze do spraw pracy. Czynności dokonane w postępowaniu przed tymi organami zachowują skuteczność, jeżeli odpowiadają przepisom dotychczasowym, obowiązującym przed dniem 1.VII.1985 r. Ustawa z dn. 13.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie zawiera zapisu, według jakich przepisów sprawy przejęte od komisji rozjemczych i odwoławczych będą rozpoznawane przez sądy rejonowe.

Nie wypowieda się ona również, według jakich przepisów proceduralnych rozstrzygane będą sprawy nie zakończone do dnia 1.VII.1985 r. a toczące się w Komisji Odwoławczej do Spraw Emerytalnych przy Ministrze Komunikacji, przekazane do dalszego rozpoznania właściwym sądom wojewódzkim (sądom ubezpieczeń społecznych). Z mocy ogólnej zasady obowiązywania aktu prawnego z dniem

---

⁹⁵ Pogląd ten wypowiedziany na tle poprzedniego stanu prawnego zachował aktualność. Zob.: K. Kolasiński: Z problematyki rozstrzygnięcia sporów przez sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, PiP, nr 12, 1976, s. 94; A. Miączyski: Charakterystyka systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach ze stosunku pracy, „Krakowskie Studia Prawnicze”, t. XV, 1982, s. 128.

⁹⁶ Na temat rewizji nadzwyczajnej w sprawach o roszczenia pracowników ze stosunku pracy i z ubezpieczenia społecznego pisał przed dn. 1.VII.1985 r. K. Lubicki: Rewizja nadzwyczajna w sprawach o roszczenia ze stosunku pracy i z ubezpieczenia społecznego, PiZS, z. 12, 1977, s. 58 i nast.

wskazanym przez ustawodawcę należy uznać, że sprawy te będą rozpoznawane przez właściwe sądy według przepisów k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z dn. 18.IV.1985 r. o zmianie ustawy-k.p.c.

Natomiast przed dotychczasowymi organami rentowymi (radami nadzorczymi ZUS-u, organami wojskowymi, organami resortów spraw wewnętrznych i sprawiedliwości, rozpoznającymi w II instancji sprawy odszkodowań przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową, służbą w MO oraz służbie więziennej) oraz według dotychczasowych przepisów kontynuowanie będzie postępowanie wszczęte w wymienionych organach rentowych przed dniem wejścia w życie ustawy z dn. 18.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

Nieprawomocne orzeczenia oraz decyzje wydane przez komisje rozjemcze, odwoławcze do spraw pracy oraz organy rentowe podlegają zaskarżeniu do właściwych sądów wojewódzkich (sądów pracy i ubezpieczeń społecznych) i są rozpoznawane przez te sądy po dniu 1.VII.1985 r. według przepisów dotychczasowych. Powyższe stwierdzenie nie odnosi się do spraw, w których zaskarżone orzeczenie lub decyzje komisji rozjemczej, komisji odwoławczej do spraw pracy oraz organu rentowego zostały uchylone przez właściwy sąd wojewódzki po dniu 1.VII.1985 r. Postępowanie w tych sprawach w życie I instancji toczy się według przepisów obowiązujących w dniu 1.VII.1985 r., a więc według ustawy z dn. 18.IV.1985 r. o zmianie ustawy-k.p.c.

Wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem organów powołanych do rozpoznawania spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych przed dniem 1.VII.1985 r. następuje na mocy orzeczenia sądu, który według przepisów ustawy z dn. 18.IV.1985 r. byłby właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji lub — w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych — na mocy orzeczenia sądu wojewódzkiego. Wznowione postępowanie prowadzone jest przed właściwym sądem według przepisów dotychczasowych. Także według przepisów dotychczasowych ustawa z dn. 18.IV.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych dopuszcza rozpoznanie rewizji nadzwyczajnej wniesionej do Sądu Najwyższego od prawomocnych orzeczeń organów dotychczas powołanych do rozstrzygania spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Również według dotychczasowych przepisów przed sądami cywilnymi są rozpoznawane po dniu 1.VII.1985 r. sprawy z powództwa zakładu pracy przeciwko pracownikowi. Sprawy powyższe, w których orzeczenia sądu kończącego postępowanie zostaną w całości uchylone przez sąd rewizyjny po dniu 1.VII.1985 r., zostają przekazane właściwemu sądom pracy i ubezpieczeń społecznych, które rozpoznają je według nowych przepisów obowiązujących od dnia 1.VII.1985 r. Ustawa z dn. 18.IV.1985 r. nie rozstrzyga jednak tej ostatniej kwestii wyraźnie. Wskazanie na nowe przepisy obowiązujące po dniu wydania nowej ustawy następuje przez oparcie się ogólnej zasadzie obowiązywania aktu prawnego w dniu oznaczonym przez ustawodawcę, zawartej w przepisach przejściowych k.p.c. (art. XV i nast.).

Przekazanie rozpatrywania sporów o roszczenia ze stosunku pracy oraz w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sądom pracy i ubezpieczeń społecznych organizacyjnie powiązanym z sądami rejonowymi i wojewódzkimi powinno być odebrane jako poważny postęp w procesie pogłębiania gwarancji praworządności i ochrony praw obywatelskich. Dopuszczenie adwokatów przy rozpoznawaniu spraw o roszczenia pracowników ze stosunku pracy już w postępowaniu pojedynczym, a we wszystkich sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych rozpoznawanych przed sądami wszystkich instancji — jest jedną z gwarancji

przestrzegania praw pracowniczych i socjalnych przez zakłady pracy, organy renowe, komisje pojednawcze i sądy w procesie stosowania prawa i wymierzania sprawiedliwości w tych sprawach.

Otwarcie drogi sądowej dla tych spraw umożliwi również praktyce i praktykom wywieranie wpływu na przebudowę prawa pracy w przyszłości.

Powołanie sądów pracy i ubezpieczeń społecznych przy sądach rejonowych i wojewódzkich ujednoliciło w poważnym stopniu — w skali całego kraju — system organów sprawujących wymiar sprawiedliwości w stosunkach pracy i ubezpieczenia społecznego (wydziały pracy w sądach rejonowych, wydziały pracy oraz wydziały ubezpieczeń społecznych w sądach wojewódzkich, Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Sądzie Najwyższym).

Przekazanie spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych sądom przyczyniło się, co nie jest bez znaczenia, do ujednolicenia zasad postępowania w tych sprawach.

Wymienione pożytki (ustrojowe, materialnoprawne, organizacyjne i proceduralne) nie mogą jednak przesłonić niedociągnięć reformy przeprowadzonej ustawami z dn. 18.IV.1935 r. Do podstawowych usterek omawianych przepisów zaliczyć należy pozostawienie niektórych spraw z zakresu prawa pracy poza zakresem kognicji sądów pracy i ubezpieczeń społecznych (np. leżących w kompetencji Naczelnego Sądu Administracyjnego), ograniczenie do jednej instancji rozpoznawania spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, zmniejszenie liczby podmiotów uprawnionych do wniesienia rewizji nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń sądów pracy i ubezpieczeń społecznych.

JERZY PARZYŃSKI

REFLEKSJE PRAWNE ZZA KULIS KRYTYKI ARTYSTYCZNEJ *

W garderobie Ludwika Solskiego w gmachu Teatru im. J. Słowackiego w Krakowie widniał niegdyś wypisany na ścianie napis: „Zaden krytyk nie sądzi tak ostro artysty, jak artysta — krytyka”.

Głęboka prawda zawarta jest w słowach tego motta. Symbolem niechęci czy wręcz nienawiści artystów i ich wielbicieli do surowych krytyków stała się w dziejach postać nieszczęsnego Zoilosa z Amfipolis, który w IV w. przed Chrystusem ukamieniowany został pono za swe zjadliwe ocenianie dzieł Homera.

Trzeba było jednak czekać aż po wiek dziewiętnasty, aby stosunki między artystami a krytykami, szczególnie zaś tymi, którzy uwagi swoje wypowiadają nie w zaciszu domowym wobec przyjaciół, lecz publicznie, zaczęły znajdować unormo-

* Adwokat dr Jerzy Parzyński specjalizuje się w zagadnieniach prawa prasowego. Ukończył również — poza studiami prawniczymi — muzykologię na UJ i od szeregu lat zajmuje się publicystyką muzyczną, m.in. jako stały recenzent w „Echu Krakowa”. Stąd uwagi jego w artykule wynikają zarówno z doświadczeń praktyki adwokackiej, jak i z warsztatu recenzenckiego.